

Список використаних джерел

1. Грищенко Ю. Логістичний менеджмент на підприємстві. 2020. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/317.pdf> (дата звернення: 17.04.2024).
2. Берестенко В. Діджиталізація логістики (тренди). Чи замінить ШІ людину. URL: <https://dsl-ua.com/ua/2021/07/26/didzhitalizatsiya-logistiki-trendyi-zamenit-li-ii-cheloveka/> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Чому логістичним компаніям потрібна цифрова трансформація? URL: <https://www.ranktracker.com/uk/blog/why-do-logistics-companies-need-digital-transformation/> (дата звернення: 18.04.2024).

*Письменський Євген Олександрович,
завідувач кафедри поліцейської діяльності,
доктор юридичних наук, професор,
Луганський навчально-науковий інститут імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна*

ПРОПАГАНДА ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ І ПОШИРЕННЯ ЇХ СИМВОЛІКИ: СТАН ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ТА ПОТОЧНІ ВИКЛИКИ

Відповідальність за пропаганду тоталітарних режимів і поширення їх символіки була встановлена в КК України (ст. 436-1) згідно із Законом України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», ухваленого 9 квітня 2015 р. Обґрунтованість такої заборони загалом не викликає сумнівів, адже кримінально-правовий захист історичної та національної пам'яті в умовах (уже неприхованого) посягання на неї задля порушення територіальної цінності, суверенітету України та її національних інтересів, істотно підвищує значущість відповідних цінностей. Стерти пам'ять українського народу як про жертви тоталітарного радянського минулого, так і про кричущі події поточної фази війни є одним із завдань російського загарбника.

З огляду на викладене, постає питання про те, наскільки зазначена кримінально-правова норма є затребуваною у сфері правозастосування, чи належно вона «працює» та які склалися тенденції реалізації кримінально-

правової політики з протидії посяганням на історичну та національну пам'ять, захист якої забезпечує ст. 436-1 КК України.

Аналіз даних кримінальної статистики [1] показує, що застосування зазначеної норми здійснюється стабільно з моменту її появи у кримінальному законодавстві з поступовою тенденцією до зростання. Зокрема, якщо в період 2015 – 2021 рр. за всією територією нашої держави реєструвалося вчинення злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, на рівні менше 100 випадків на рік (максимальна кількість зафіксована у 2020 р. – 72), то починаючи з 2022 р. помітною стає тенденція до зростання кількості таких злочинів: за 2022 р. – 237 випадків, за 2023 р. – 367 (див. діаграму 1). При цьому можна зробити припущення, що ця тенденція зберігатиметься і надалі, оскільки таке різке збільшення кількості посягань на історичну та національну пам'ять може бути безпосередньо пов'язане з початком другої фази російсько-української війни, яка характеризується на порядок більшою агресивністю. Оскільки це війна, зважаючи на характер її розвитку, становить боротьбу за право існування української нації як такої, то вона неодмінно поєднується зі спробами нав'язати нові смисли її проведення, виправдати та піднести події советського тоталітарного минулого. Свою інтерпретацію цих подій сучасний російський режим намагається використати для поширення колабораціоністських практик, іншого залучення на свій бік українців тощо.

З огляду на відносну суворість санкцій, передбачених ст. 436-1 КК України, не менший інтерес становить, у яких формах здійснюється кримінально-правове реагування на виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (далі – пропаганда тоталітарних режимів і поширення їх символіки). Вивчення відповідних даних дає змогу встановити, що за весь період, який досліджується, не зафіксовано

жодного виправдувального вироку за ст. 436-1 КК України. Натомість кількість засуджених осіб поступово зростає, тенденція до чого окремо показана вище.

Показовим є те, що кількість осіб, які звільняються від покарання разом із засудженням, становить абсолютну більшість. Зокрема, у 2022 р. зі 100% усіх засуджених було звільнено від покарання 80%, а у 2023 р. – 81% (див. діаграму 2). Щодо призначеного покарання, то і тут виникає неординарна ситуація. Санкція ч. 1 ст. 436-1 КК України передбачає такі основні види покарання, як обмеження волі та позбавлення волі на певний строк. За санкцією ч. 2 ст. 436-1 КК України призначається основне покарання у виді позбавлення волі на певний строк².

Такі дані яскраво демонструють, що кримінально-правові наслідки пропаганди тоталітарних режимів і поширення їх символіки характеризуються застосуванням переважно некаральних заходів впливу. Реальне покарання, яке встановлено в санкції ст. 436-1 КК України, *de facto* не призначається або призначається вкрай обмежено (як виняток).

З появою у КК України ст. 436-1 чимало правників звернулися до її фахового вивчення. Свого часу аналогічну розвідку зробив і автор цих рядків, висловивши ряд пересторог щодо якості кримінального законодавства та перспектив його застосування [2, с. 267 – 270]. Далі спробуємо перевірити, чи всі висловлені мною майже дев'ять років тому застереження виявилися правдивими, якщо зважати на аналіз правозастосовної практики.

По-перше, ішлося про те, що пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) режимів не повинна зводитися лише до виготовлення, поширення або використання відповідної символіки. Інші форми пропаганди теж заслуговували на криміналізацію: публічне заперечення

² Однак навіть ці покарання не завжди призначаються за вчинення відповідного злочину. В окремих випадках суди призначають більш м'які покарання, застосовуючи ст. 69 КК України. Зокрема, у 2022 р. у 16% випадків призначалося покарання у виді штрафу. У 2023 р. цей показник уже становить – 33%.

злочинного характеру комуністичного тоталітарного режиму 1917 – 1991 рр. в Україні, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму, поширення інформації, спрямованої на виправдання злочинного характеру тоталітарних режимів. Тут також треба враховувати досвід окремих європейських країн, де в кримінальному законодавстві встановлені більш широкі межі пропаганди тоталітарним ідеологіям. Лише один приклад – КК Угорщини, що передбачає відповідальність за публічне заперечення злочинів націонал-соціалістичного та комуністичного режимів (карається позбавленням волі до трьох років) [3].

Крім цього, до зазначених форм, з огляду на сучасний хід російсько-української війни, а також вчинювані масштабні злочини проти українського народу з боку російського режиму, потрібно додати пропаганду рашистської ідеології, яку не буде помилкою поставити в один ряд з нацистською та комуністичною. Водночас Г. Яремко небезпідставно пропонує криміналізувати також публічне використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну, використання, створення, поширення продукції, що містить таку символіку [4, с. 66].

По-друге, було висловлено міркування щодо недоцільності криміналізації окремих форм діянь, які нині передбачені у ст. 436-1 КК України, та перспективні проблеми із застосуванням ч. 2 ст. 11 КК України про малозначність діяння. Зокрема, ознайомлення з поточною судовою практикою показує, що окремі акти поведінки помилково не розглядаються як малозначні та кваліфікуються як відповідний злочин. Розглянемо один з прикладів. Особа розмістила на своїй сторінці в соціальній мережі *Facebook*, тобто здійснила поширення публікації (відеозапису), з текстом «С днем победы: кто нас поздравляет?», яка містить зображення символіки комуністичного тоталітарного режиму, а саме: серп, молот, що перехрещені між собою на тлі червоного прапора. Такі дії були оцінені за ч. 1 ст. 436-1 КК України як поширення символіки комуністичного тоталітарного режиму [5]. Наведений приклад, на мій погляд, з усією очевидністю свідчить про те, що це конкретно вчинене діяння містить ознаки інкримінованого злочину лише формально, однак не становить належного рівня суспільної небезпеки. Отже, у цій ситуації потрібно було застосовувати ч. 2 ст. 11 КК України.

Законодавчі недоліки, які виникли при конструюванні кримінально-правової заборони пропаганди тоталітарних режимів і поширення їх символіки, призводять також до інших, не менш грубих помилок, у судовій практиці. Ідеться про випадки кваліфікації злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, за відсутності всіх обов'язкових ознак його складу. Ілюстративним є наступний приклад. Особа продала бляхи до військового ременя та наконечника для

прапору, які містять зображення символіки комуністичного тоталітарного режиму, отримавши за них грошові кошти в сумі 160 гривень. Зазначені дії кваліфіковані за ч. 1 ст. 436-1 КК України як поширення символіки комуністичного тоталітарного режиму [6]. У цій ситуації, як видається, відсутні відразу кілька ознак, що характеризують розгляданий склад злочину.

1. Це суспільно небезпечне діяння у виді поширення [символіки]³. Очевидно, правозастосовувачі сплутали поширення символіки з її розповсюдженням, адже продаж є проявом останнього. Натомість поширювати – означає «робити відомим для багатьох (про чутки, інформацію тощо); збільшувати сферу впливу, дії» [7].

2. Виникає істотний сумнів, що в продемонстрованому прикладі має місце безпосередній об'єкт відповідного складу злочину, який дослідники визначають як міжнародний правопорядок у частині «убезпечення людей від дискримінації за расовими, національними, етнічними, класовими, соціальними, фізичними та іншими ознаками, а також за релігійною приналежністю й віросповіданням» [8, с. 22]. На в'ряд чи продаж бляхи до військового ремня та наконечника для прапору з символікою комуністичного тоталітарного режиму, можна вважати посяганням на міжнародний порядок загалом і в зазначеній частині, зокрема.

3. Зважаючи на зміст досліджуваної норми та її призначення, виникає переконання, що попри відсутність текстуального відображення, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є мета у виді впливу на свідомість та позицію інших людей через просування ідеологій тоталітарних режимів. Тобто лише дії, які вчиняються з такою метою, можуть вважатися злочином згідно зі ст. 436-1 КК України. У родову основу всіх актів поведінки, які охоплює цей злочин, покладено пропаганду (частково про це сигналізує і назва ст. 436-1, хоч вона сама по собі теж не є вдалою). Як відомо, мета (негативної) пропаганди полягає в розпалюванні соціальної ворожнечі, нагнітанні соціальних конфліктів, загостренні суперечностей у суспільстві [9]. Вивчення вироку суду та викладених у ньому фактичних обставин дає змогу стверджувати, що такої мети у фігуранта справи не було. Ба більше: цей вирок не містить жодних даних про мотив і мету вчиненого злочину.

По-третє, у згаданій статті свого часу стосовно покарання я стверджував, що воно не відповідає характеру суспільної небезпечності зазначеного злочину, а визначені в санкції види та розміри покарання не даватимуть змоги належним чином індивідуалізувати кримінальну відповідальність, штучно підвищують характер суспільної небезпечності. Продемонстровані вище статистичні дані з

---

³ Одним з упущень законодавця, до речі, є відсутність визначення поняття поширення символіки, що призводить до виникнення певної плутанини з точним установленням його змісту.

усією очевидністю доводять слушність зробленого застереження та потребу змінити санкцію кримінально-правової норми, яку містить ст. 436-1 КК України.

У цьому аспекті привертає увагу проєкт нового КК України [10], що у ст. 7.5.11. установлює відповідальність за поведження з символікою тоталітарних режимів та визначає цей делікт як проступок⁴. Такий підхід не викликає заперечень, адже дії, пов'язані з обігом подібного типу символіки має утворювати підставу кримінальної відповідальності на рівні кримінального проступку, зважаючи на відповідний йому рівень соціальної шкідливості.

Вивчення стану застосування ст. 436-1 КК України виявило низку проблеми, що потребують розв'язання на рівні як нормотворчої діяльності, так і правозастосування. Ці проблеми з ухваленням відповідних законодавчих змін були закладені в самій нормі, а розвиток російсько-української війни виявив до того ж у цій нормі певні прогалини. Очікуваним є таке вдосконалення кримінального законодавства, щоб протидія пропаганді тоталітарних режимів і поширення їх символіки ставала ефективною, і не становила прояву кримінального переслідування осіб за дрібні вчинки, що на сьогодні простежується в ряді випадків.

Список використаних джерел

1. Карчевський М. Протидія злочинності в Україні: інфографіка (2013 – 2014) : інтерактивний довідник. URL: <https://karchevskiy.com/i-dovidnyk/>
2. Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона національної та історичної пам'яті: плутаний шлях законодавця. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 253–271.
3. 2012. évi C. Törvény a Büntető Törvénykönyvről / Wolters Kluwer Hungary Kft. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv#lbj0idec55>
4. Яремко Г. З. «Найстрашніші війни в історії людства – не за території, а за ідеї» або кримінально-правова готовність протидії пропаганді рашизму. *Україна – ЄС: питання гармонізації кримінального та кримінального процесуального законодавства* : матеріали круглого столу (22 червня 2023 р.) / упор. І. В. Гловюк, Н. Р. Лащук. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 64–66.
5. Вирок Біляївського районного суду Одеської області від 25 січня 2024 р. у справі № 496/3761/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116523073>

---

⁴ Показово, що ця норма охоплює символіку широкого спектру: воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну, комуністичного, російського нацистського чи націонал-соціалістичного (нацистського, рашистського) тоталітарного режиму.

6. Вирок Миргородський міськрайонний суд Полтавської області від 20 грудня 2023 р. у справі № 541/4365/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115804225>

7. Поширювати і розповсюджувати / Мова – ДНК нації. URL: <https://ukr-mova.in.ua/blog/poshuryuvatu-i-rozpovsyudzhuvatu>

8. Беклеміщева Ю. М. Кримінально-правова характеристика виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя. 2018. 217 с.

9. Кузьмук О. М., Любчук О. В. Пропаганда як зброя: соціальний дискурс. Baltija Publishing. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6340/13376-1>

10. Текст проекту нового Кримінального кодексу України станом на 25.02.2024. Реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>.

*Піцик Христина Зіновіївна,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНДАВСТВА ДО НОРМ ЄВРОСОЮЗУ

У сучасному світі, який характеризується тісним міжнародним економічним співробітництвом між країнами, роль зовнішньоекономічної діяльності значно зросла. Відкритість української економіки та розвиток торговельно-економічного співробітництва з розвиненими країнами, особливо через створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, визначають стратегічне значення зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) для держави. У такій ситуації неможливо ефективно використовувати переваги міжнародної інтеграції без запровадження ефективних механізмів регулювання ЗЕД, але провідна роль у цьому регулюванні залишається за державами.